

Historie a kultura

Paříž dnes 10–15
Dějiny Paříže 16–31
Umění 32–34

Detail sochy,
bazilika sv. Denise

Paříž dnes

„PARIS VAUT BIEN UNE MESSE“ (PAŘÍŽ ROZHODNĚ STOJÍ ZA MŠI), ŘEKL Jindřich IV., pravděpodobně nejvýznamnější francouzský král, při konvertování ke katolicismu v roce 1593. Jako tehdy, tak i dnes je těžké nesouhlasit. Paříž byla politickým srdcem Francie a od té doby se stále častěji stávala jak politickým, tak i geografickým srdcem Evropy.

Známa jako město světla je Paříž většinou lidí považována za nekrásnější město na světě. Její památky a poklady jsou mnohem lépe udržovány, než kdekoli jinde. Ale Paříž znamená mnohem víc, než jen to. Je mezinárodním městem, které kontroluje větší část francouzské ekonomiky – ekonomiky, která je v Evropě druhá hned po Německu a jenž přesahuje hranice Evropy.

Coby hlavní město Francie byla Paříž po více jak tisíc let středem moderního francouzského státu vzniklého z panství Kapetovců (území zhruba od Paříže po Orléans). Po Francouzské revoluci se Paříž stala vládní, ekonomickou a kulturní osou, kolem které se točila celá společnost. Tento historický trend byl narušen řadou decentralizačních nařízení, jejichž následkem si Marseille, Lyon a Bordeaux spolu s dalšími významnými městy vytvořily svou vlastní identitu a vliv. Přesto je Francie stále tvůrcem hlavního města, jehož je často pouhou nástavbou, jinými slovy, jak se říká, když Paříž kýchá, Francie se nachladí.

PAŘÍŽSKÉ REGIONY A JEJICH EKONOMIKA

Paříž je obdařena významnými přírodními krásami: klene se přes střední tok Seiny a leží ve středu největší evropské pánve usazených hornin (Bassin Parisien). Zemědělské zdroje pánve, které využívají bohatou aluviální půdu jejich planin a nízkých rovin, jsou již tradičně páteří francouzské ekonomiky. Pařížský region dominuje široké oblasti rozprostírající se od Normandie na západě kolem

Picardy a Champagne na sever a východ a přes oblast Beauce mezi Seinou a Loirem na jih. Toto rozsáhlé zeměpisné území, dnešní Région Île-de France

Oblíbené výletní lodě Bateaux-Mouches a Bateaux Parisiens pendlují po Seině ve dne v noci.

(jeden z 22 francouzských metropolitních regionů) pokrývá něco málo přes 12 000 km² a vytváří kolem hlavního města tři soustředné kruhy o osmi *départementech* (z celkem 95 *départementů* kontinentální Francie), které se r. 1976 opět vrátily ke statutu komuny se svým vlastním starostou.

Velkou výhrou Paříže bylo vybudování okružní dálnice *Périphérique*, jenž udržuje zvladatelnou velikost města. Spolu s čistým, rozsáhlým, účelným a neustále se modernizujícím transportním systémem je zajištěno,

že pouze několik průjezdů městem zabere více jak 40 min.

S 11 miliony obyvatel (necelá pětina všech obyvatel Francie, jichž je v současné době 60 milionů) koncentrovanými na území zabírající zhruba 2% celé rozlohy Francie, není region *Île de France* pouze národní ekonomickou hybnou silou, ale patří i mezi tučet nejdůležitějších metropolí na celém světě.

PAŘÍŽSKÁ POPULACE

Městská populace se začala stabilizovat během 20. let minulého století; tehdy zde

bylo 2,5 milionu obyvatel a předměstí zažívala rychlou expanzi. Z okrajových čtvrtí dojíždějí za prací do Paříže denně zhruba 3 miliony lidí. Město se neustále rozvíjí; pouze jeden ze tří Pařížanů se zde i narodil. Městskou demografií ovlivnilo také přistěhovalectví. Od poloviny 50. let do 70. let minulého století se nedostatek pracovní síly řešil masivní náborovou kampaní v Severní Africe a chudších Evropských státech jako např. v jižní Itálii, Španělsku a Řecku. Dnes je každý sedmý Pařížan cizí národnosti, přičemž převládají Afričané, Alžíráné a Tunisané.

Paříž se dělí na dvacet čtvrtí zvaných *arrondissementy* (městské obvody), které se stejně jako hlemýžďí ulita spirálovitě odvíjejí od centra (Châtelet). Pařížané mají tendenci silně se ztotožňovat se svou vlastní *quartier* (městskou čtvrtí), ať již se jedná o nudný 16. městský obvod anebo o jednu z rušných multi-etnických oblastí, jako jsou Belleville, Čínská čtvrť nebo Ménilmontant na východě. Hustota populace je čtvrtí od čtvrti jiná, díky dělnické třídě je vysoká v 11. a v 18. obvodu. Populace v prvním obvodu se za 25 let snížila o 30%, důvodem je nárůst kancelářů a obchodů. Jiné oblasti jsou přesycené: 20. obvod na východě přilákal během poslední dekády 12 tisíc nových obyvatel.

Mnoho Američanů, Japonců a Evropanů si vybírá čtvrti ve vnitřní nebo západní části středu města. Lidé z jihovýchodní Asie (především z Kambodže, Laosu a Vietnamu) tíhnou k 13. obvodu, mnoho Číňanů a Turků žije v 10. obvodu, Afričany z jihu Sahary a Číňany naleznete v 19. obvodu. Belleville zahrnující čtyři městské obvody (10., 11., 19. a 20.) je místem, kde se střetávají různé etnické a náboženské skupiny.

Populace v Paříži je mladá, svobodných lidí je tu dvakrát více než rodin s dětmi. Většina pařížských bytů je extrémně malá (přes polovinu jich má pouze dvě nebo jednu místnost); nedostatek bytů (v mnoha oblastech se dává přednost výstavbě kancelářů před bytovou výstavbou) a průměrně nízké ceny donutily jak zámožné tak méně zámožné Pařížany stěhovat se do čtvrtí na okraji města. Vlastně město opustilo více lidí, než kolik se jich přistěhovalo. Podle

Francouzského národního institutu pro statistiku a ekonomické analýzy (INSEE) došlo v letech 1990 až 1999 ke snížení populace o 27 300 lidí, třebaže bylo během té doby zaznamenáno více porodů jak úmrtí.

ŽIVOT V PAŘÍŽI

Jednou z komunálních priorit je udržet různorodost města. Prakticky to zname-

**Elegantní a slavní na večírku – exkluzivní
noční klub Les Bains.**

ná, že se zdá být vybudování obecních bytových jednotek v 5., 7., 8., 16. a 17. obvodu zdrojem životaschopnosti těchto regionů. Na druhé straně, určité oblasti s dělnickými čtvrtmi na východě lákají velmi bohaté mladé lidi, kterým se líbí

jak nízké ceny realit tak okolí připomínající spíše vesnici. Tito *bobos* (maloměstští bohémové) šli ve stopách umělců, kteří byli často průkopníky trendů a ještě dnes dodávají zchátralým čtvrtím určitý cejch vážnosti. Postupný proces obnovování a přestavby těchto čtvrtí díky přistěhování se bohatších lidí byl zahájen v 80. letech v Bastille, dále se posouval

do oblasti Oberkampf a 10. městského obvodu kolem kanálu Saint Martin a na konec do nejvýchodnější části Paříže ve 20. městském obvodu. Toto demografické přesouvání má jak negativní tak pozitivní vliv: místní vítají nové moderní obchody, bary a restaurace, ale současně oplakávají mizející původní atmosféru těchto míst.

Bobos se také aktivně zapojovali do vytváření spolků rezidentů a kampaní za rozšíření zeleně a vybudování cyklistických stezek. Vyvolávali tím zlou krev u architektů a majitelů obchodů, kteří trvali na tom, že bobos jsou překážkou pro ekonomický rozvoj a hrozí, že přemění Paříž na „muzeum pro pěší“. Nicméně se zdá, že pařížský socialistický starosta

Elegantní a slavní na večírku – exkluzivní noční klub Les Bains.

Bertrand Delanoë je na jejich straně. Mezi jeho nezapomenutelné přínosy patří vytvoření pařížské pláže – jednoměsíční akce zastavila veškerou dopravu na tři kilometrovém úseku na pravém břehu Seiny, místo toho sem byl navezen písek,

zasazeny palmy, objevila se skládací lehátka, stánky s potravinami, sítě pro plážový volejbal a mnoho dalších atrakcí. Pařížská pláž je tak obrovským hitem, že jsou v plném proudu plány vybudovat ji i v jiných částech města a to navzdory remcání taxikářů, politických oponentů a některých poplatníků daní. Vždyť přece bez nějakého toho remcání by nebyla Paříž Paříží. ■

Dějiny Paříže

DĚJINY PAŘÍŽE JSOU PŘÍTOMNY NA KAŽDÉM KROKU. RŮZNÉ ČTVRTI – NAPŘ. napoleonská Opéra nebo Marais ze 17. století – dokumentují jednotlivá období.

KELTOVÉ

Lutecie byla obydlena již v pátém tisíciletí před. n.l. Neolitičtí lidé obývali jak ostrov, který se dnes jmenuje Île de la Cité, tak i skalnatý ostroh na levém břehu, který sloužil jako rozhledna. Pravděpodobně kvůli klimatickým změnám byl ostrov později opuštěn a až někdy v letech 250–255 před.n.l. se zde usadili Keltové z kmene Parisiů. Až přibližně do r. 90 před.n.l. se živilí říčním obchodem, poté začali razit velice kvalitní zlaté statéry (mince). Situace se změnila až po příchodu Římanů v polovině prvního století před.n.l.

Díky jejímu strategickému geografickému umístění využil Julius César v r. 53 před.n.l. Lutecii jako svou základnu během válečného tažení na potlačení povstání v sousedním Senones. Do r. 52 před.n.l. vedl Kelt Vercingétorix Parisie k revoltě proti Římanům. César vyslal svého důstojníka Labienuse spolu se čtyřmi legiemi, aby ho rozdrtili. Avšak druhý břeh Seiny obsadil keltský generál Camulogenus. Když Labienus překročil Seinu a dostal se na pravý břeh (později zde bude stát Les Halles), Galové (Galie byl římský název pro Francii) podpálili Cité a zničili mosty. Labienus Galy obklíčil, zabil Camulogenuse a porazil Galy. Historikové se nemohou shodnout, kde se bitva opravdu odehrála, odpověď můžeme hledat pouze v Césarových Zápiscích z války galské; pravděpodobně se jednalo o oblast Grenelle.

Za Římanů Lutecie vzkvétala. Byla opravena a na počátku druhého století našeho letopočtu obehnaná zdí. Prostá galská obydlí byla nahrazena domy postavenými podél

skutečných ulic. Vzniklo nové město pokrývající oblast Petit Pont na levém břehu kolem hlavní severojižní ulice římského města (v dnešní době Rue Saint-Jacques – Rue Saint-Martin). Římané také vybudovali lázně na rohu dnešních bulvárů Saint-Michel a Saint-Germain; divadlo pod Lycée Saint-Louis; chrám Jupitera a Tiberia (na místě Notre-Damu); fórum na Rue Soufflot; arény na Rue Monge; akvadukt a taverny nabízející pivo z ječmene a kořeněné víno.

V polovině třetího století se stala Lutecie biskupstvím díky úsilí svatého Denise, prvního městského biskupa. Římané mnoho let tolerovali, že Denis převáděl na svou víru další stoupence a stavěl kostely. Ale nakonec si na křesťanství došlápli a uvěznil ho. Podle legendy byl Denis zbit, předhozen lvům a ukřižován. Zato, že se odmítl vzdát své víry, byl vlečen na Mont des Martyrs (později Montmartre), kde mu byla uťata hlava. On poté povstal, zvedl svou hlavu a donesl ji do vesnice severně od Paříže. V místě, kde byl tento mučedník pohřben, byla postavena bazilika sv. Denise a Denis, stal svatým patronem Francie.

KŘESŤANSTVÍ A BARBARSTVÍ

V r. 313 učinil Konstantin z křesťanství oficiální náboženství celé říše. Jeho synovec Julián Apostate, který usedl na císařský trůn v r. 361, hrál velkou roli v propagaci Paříže coby císařského města (ačkoliv byla ve tře-

Nahoře: Zlatý statér vyražený v Paříži.

Vpravo: Louvre na počátku 15. století (miniaturu vytvořil Trés Riches Heures du Duc de Berry, Musée Condé, Chantilly).

tím století Lutecie přejmenována na „Paříž“, Julián ji stále nazýval Lutecií). Má velké zásluhy za to, že až do své smrti (byl zabit v bitvě v r. 363) chránil Galii před invazí barbarství. Během dalšího století ochabovala síla Římanů a do počátku pátého století prakticky vyprchala.

Když se v r. 451 rozšířila zpráva, že Attila a Hunové míří na Paříž, začali lidé panikařit

!!! popis !!!

a chystali se utéci. Mladá galsko-římská dívka Genevičve (sv. Jenovéfa) z Nanterre je donutila zůstat a modlit se k bohu. Naštěstí pro Genevièvu neměl Attila v plánu vyplnit Paříž, směřoval do Loiry v Orléans, aby zaútočil na Visigóty. Ovšem lidé si mysleli, že vykonala zázrak a prohlásili ji za spasitelku Paříže.

STŘEDOVĚK

Merovejci

Franký král Merovech (králem v letech 447–457) a jeho syn Childerich (králem v letech 457–481) se spojili s Římany proti Attilovi a dalším útočníkům. Jak se říše rozpadala připojil Childerichův syn Chlodvík (králem v letech 481–511) římské provincie západní Galie ke svému království ve Flandrech a vybudoval tak francké krá-

lovství, které předcházelo současné Francii. Na vzdělané Galy a Římany měli poličeno nekulturní a krvežízniví Merovejci nazývaní „dlouhovlasí králové“ – stříhání vlasů považovali za ostudu a zábranu k usednutí na trůn.

V r. 486 triumfoval Chlodvík u Soissons nad Římany. Coby pohan se v r. 491 oženil s katoličkou Chlotildou, původem burgundskou princeznou, a byl pokřtěn v Reims. V r. 508 učinil Paříž svým hlavním městem. O tři roky později zemřel a merovejské království se rozdělilo na čtyři části. Jeden z jeho potomků, Dagobert (králem v letech 628–639), založil v r. 635 vně Paříže tradici trůh sv. Denise a Paříž se opět stala předním obchodním a kulturním centrem.

Karlovci

Dagobertovi potomci přezdívaní „les rois fainéants“ (líní králové) umožnili, aby moc sklouzla do rukou majordomů a v r. 751 se Pepin Krátký zvolil za krále. V r. 768 se stal franským králem jeho nemanželský syn Karel I. Veliký a během třiceti let znovu dobyl velkou část západní římské říše. V prosinci r. 800 byl papežem korunován na císaře a za hlavní město své svaté římské říše si vybral Aachen (Aix-la-Chapelle).

V letech 845 až 885 byla Paříž opakovaně cílem loupežných výprav vikingských nájezdníků. Karlova říše se rozpadla na tři království a nebyla schopna semknout se k účinnému odporu. Nespokojení šlechtici a duchovní se tedy obrátili na válečníka Roberta Silného, hraběte z Anjou a Blois. Byl zabit Vikingy a jeho syn Odo se stal pařížským hrabětem (za Karlovců byli majordomové nahrazeni dědičnými hrabaty). Pařížané věřili Odovi, obnovili římské hradby okolo Île de la Cité a vystavěli dva *châtelety* (hrady).

Kapetové

Po sesazení Karla III. (Tlustého) v r. 887 zavedla šlechta precedent zvolením hraběte Oda králem namísto zákonných karolínských dědiců. Když zemřel poslední karolínský král Ludvík V., byl v r. 987 zvolen králem a v Nyonu korunován

Hugo Kapet (hrabě pařížský). Dynastie Kapetovců vládla z Paříže a dodala jí slávu, kterou neznala od dob Chlodvika. Řemesla a obchody se rozšířily na pravý břeh. V expanzi hrála klíčovou roli vlivná opatství a trhy v Saint-Denis a Saint-Germain spolu s opatem Sugerem, chytrým správcem, který v r. 1136 prohlásil novou basiliku Saint-Denis za první francouzskou gotickou budovu.

Paříž se rozrostla za vlády Filipa Augusta (1180–1223), který se o ni velmi zajímal. Podpořil založení pařížské univerzity a uzákonil univerzitní studia, vydláždil hlavní ulice, vybudoval trh v Les Halles a položil základy Louvru. Než se vydal na křížové výpravy nechal na obou březích Seiny vystavět ochranné hrady. Pozůstatky těchto hradeb můžete vidět v Latinské čtvrti a v Marais.

Vnuk Filipa Augusta Ludvík IX. (1226–1270) byl pro svou zbožnost zvaný Svatý. Zadal výstavbu Sainte-Chapelle, aby zde uschoval části skutečného kříže a trnové koruny. Od panování Filipa Sličného (1285–1340) byla Paříž místem, kde se uskutečňovala politická rozhodnutí a kde sídlila královská rodina. Filip učinil z pařížského parlamentu legitimní soud (ne vládní orgán) a zmenšil moc šlechty povoláním zástupců měst na říšský sněm (états généraux - generální stavy). Také v Conciergerii vybudoval nádherný Salledes Gens d'Armes. Po jeho smrti v r. 1314 usedli na trůn postupně jeho tři synové; poslední z nich, Karel IV., zemřel v r. 1328 aniž by zanechal mužského potomka.

ROD VALOIS

Vnuk Filipa IV. Eduard III. věřil, že má větší práva na francouzský trůn než králův bratranec Filip z Valois. Jeho nárok byl popřen novým dodatkem do právního řádu, který neumožňoval dědičné nároky potomků v ženské linii. (Eduard byl synem dcery Filipa IV.) Filip z Valois (Filip VI., králem 1328–1350) získal trůn, čímž odstartoval vládu dynastie Valois a přivodil počátek stoleté války mezi Anglií a Francií.

Během války, kdy král vyžadoval pravidelnou finanční podporu, se stali

Pařížané politickým nástrojem. Byla to doba svárů a černé smrti, která si v r. 1348 vyžádala třetinu francouzské populace. Mluvčím Pařížanů se stal bohatý kupec Étienne Marcel, který byl rozeznán kvůli vládní korupci a hýřivému životnímu stylu členů soudu. V r. 1358 shromáždil tři tisíce ozbrojených mužů, vtrhl do paláce Île de la Cité a podřezal krk dvěma rádcům budoucího Karla V. Tato událost údajně způsobila Karlu V. trauma (Karel V. Moudrý, králem 1364–1380) a později přesunul královské sídlo do bezpečnějšího Louvru. Vyzdobil Paříž zahradami, paláci a soukromými sídly. Také rozšířil městské hrady a ve východní Paříži postavil Bastilu.

Pozdní středověk a renesance

Francie byla po dlouhou dobu ve válce s Anglií. V bitvě u Azincourtu v r. 1415 zvítězili Angličané za spojení s burgundskými vévody. V letech 1420 až 1436 byla Paříž pod anglickou správou a v r. 1431 se králem Francie stal Jindřich VI. Paříž oslaboval hladomor, revolta a toulaví vlci. Osvobodil ji Karel VII. (králem 1422–1461).

Na konci 15. a počátkem 16. století prodělala Francie úchvatnou obnovu. Rod Valois znovu nabyl svou královskou pravomoc a ekonomika vzkvétala. Dováželo se dámské spodní prádlo, parfémy a vidličky. Králové, ovlivnění italským pojetím měst spojujícím krásu s funkčním designem, se začali více zajímat o své město. Panoráma města se rozšířilo o gotické stavby jako Église Saint-Séverin, Hôtel de Sens a Hôtel de Cluny.

František I. (králem 1515–1547), okázalý patron umění, jenž zvětšil královský absolutismus a podporoval duchovní svobodu, prohlásil Paříž v r. 1528 za své sídelní město. Vzniklo z ní kosmopolitnější místo a na královském dvoře pracovali umělci jako Leonardo da Vinci a Benvenuto Cellini. František zrenovoval Louvre, postavil jedinečné zámky v Chambord, Blois a Fontainebleau, objednal si okázalý Hôtel de Ville a koncipoval mnoho hlavních ulic. Renesanční umění se odrazilo

i na Fontaine des Innocents, na kostele Saint-Eustache a na paláci Tuileries.

Masakr o Bartolomějské noci

Protestantská reforma začala v r. 1517 ve Wittenbergu, když Martin Luther přibil na vrata katedrály svých 95 tezí. V Paříži, na rozdíl od nižších křesťanských tříd, přijalo myšlenku reformy mnoho intelektuálů, vládců a zámožných kupců. Obrovskou moc měla Kateřina Medicejská, žena Jindřicha II. (králem 1547–1559), následníka Františka I. Připustila ozbrojený konflikt, který vedl k prvním náboženským válkám.

Náboženské sváry a paranoia byly zhoršeny bojem mezi hugenotským princem de Condé a katolickým vévodou de Guise. Obvinění kacíři byli upáleni na Place Maubert. Zvěsti, že Hugenoiti (francouzští kalvinističtí protestanti) chtějí „podříznout králův krk, zabít jeho bratry a vydrancovat Paříž“ vedly k masakru o Bartolomějské noci 24. srpna 1572, během které se davy katoliků vrhly na protestanty. Jen v hlavním městě jich bylo zabito na pět tisíc.

Kvůli návrhu kompromisu se stal Jindřich III. (králem 1574–1589) velmi neoblíbeným. Jeho bezprostředním dědicem byl protestant Jindřich Navarrský, ale obyvatelstvo podporovalo vévodu Jindřicha de Guise, který se stal vůdcem Katolické ligy. V r. 1588 byl zavražděn a Jindřich III. a Jindřich Navarrský obklíčili Paříž. Když Jindřicha III. v r. 1589 zabil katolický mnich, stal se králem Jindřich Navarrský (IV.) a založil dynastii Bourbonů.

Jindřich IV.

Protestantství Jindřicha IV. (králem 1589–1610) bylo překážkou pro jeho uznání katolickými royalisty, kteří štváli Paříž proti němu. V r. 1593 tedy přestoupil na katolickou víru. Byl to krok, který téměř dovršil jeho úkol sjednotit zemi. O rok později byl posvěcen v Chartres a do hlavního města vstoupil 22. března 1594. Poté požadoval konsolidaci královské moci. Jindřich dokon-

čil Pont Neuf (první pařížský most, který nebyl lemován obchody nebo domy ale chodníky a lavičkami); nechal vybudovat Place Dauphine a naplánoval královská náměstí.

Ale Katolická liga starým oponentům neodpouštěla a po více jak dvaceti vražedných pokusech byl v květnu 1610 v doprovodu zácpě na Rue de la Ferronnerie Jindřich IV. probodnut fanatickým Françoisem Ravailackem.

STARÝ REŽIM

Ludvík XIII.

Ludvíku XIII. (králem 1610–1643), synu Jindřicha IV., bylo v den smrti otce teprve osm let. Až do r. 1617 ho coby regentka zastupovala jeho despotická matka Marie Medicejská. Skutečnou hlavou správy byl kardinál Richelieu (v r. 1624 se stal prvním ministrem), mazaný správce, jehož centralizovaná politika – spolu s jeho následníkem kardinálem Mazarinem – připravila cestu pro královský absolutismus. Zadal výstavbu Palais-Cardinal (později Palais-Royal), přestavěl Sorbonnu a založil Académie Française. Protireformace pomohla výstavbě klášterů, kaplí a kostelů, např. v r. 1638 byl postaven kostel Val-de-Grâce, který oslavoval „zázračné“ narození syna Ludvíka XIII., budoucího Ludvíka XIV. (první dítě Anny Rakouské v jejich 37 letech).

Rebelantství

Absolutní monarchie dosáhla svého vrcholu za Ludvíka XIV. (králem 1643–1715), „Krále Slunce“, který zdědil trůn ve svém pěti letech. Parlament požadoval kontrolu mladého krále pomocí ústavy, aristokratická opozice chtěla sdílet moc, ale byla nejednotná. Zvěsti o tom, že daně se budou platit v poměru k příjmům vedly k panice a protestu. Kardinál Mazarin, který prováděl správu spolu s Annou Rakouskou, prohlásil, že mladý král své dluhy nevyrovná.

Frona, řada rebelií šlechty a jejich stoupenců proti absolutismu, zapříchčila řadu násilností v Paříži v letech 1648 až 1653, vojsko vedl princ de Condé, obl-

„Portrét Františka I.“ od Jeana Cloueta a Françoise Cloueta

hal město a blokoval dodávky potravy. Plnou kontrolu nad situací získal Ludvík v r. 1661 po smrti Mazarina a královský absolutismus vzkvétal.

„Král Slunce“

Ve věku 23 let se Ludvík pustil do řady válek, aby potvrdil nadvládu Francie v Evropě. Nejdříve svěřil důležité státní záležitosti Mazarinovu následníku Jean-Baptistu Colbertovi, který se snažil naplnit státní pokladnu a zajistit, aby byla Paříž bezpečnější. Zavedl protikorupční kampaň, funkci policejního generálporučíka a požární ochranu. Nařídil obnovu města, výsledkem je Place Vendôme, Place des Victories, Invalidovna a observatoř.

Ale Ludvík se víc zajímal o Versailles než o Paříž. Král Slunce utopil v paláci spoustu peněz a v r. 1682 sem přesunul svůj dvůr. Politická moc byla mimo dosah. Také ukončil nezávislost vysokých šlechticů.

Ale finanční války a královská marnotratnost zatížily ekonomiku stejně jako exodus kvalifikovaných řemeslníků a kupců poté, co král v r. 1685 anuloval nantský edikt (který Hugenotům udělil náboženské a občanské svobody). Aby zvládl stoupající výdaje, musel Colbert využít krátkodobé prostředky, kterými zvyšoval příjem z daní. Nicméně podstatou finančních problémů nebyly ani tak výdaje jako samotný systém výběru daní. Ludvík XIV. zdědil moderní vládní systém financovaný středověkým daňovým systémem.

Ludvík XV.

Po smrti Ludvíka XIV. v r. 1715 se královský dvůr spolu s Ludvíkem XV. (králem 1715–1774) přestěhoval zpět do Paříže, regentem byl Filip Orleánský, prostopášný vévoda, který umožnil urozeným rodinám, aby znovu získaly svou dřívější nezávislost. Pařížané se snažili zapomenout na strádání posledních let, což se projevilo živými barvami a frivolností. Byla to doba Watteauových maleb a pohádek Charlese Perraulta.

Pod dohledem hlavního králova poradce André de Fleury následovalo období politické stability, rozvíjel se zahraniční

obchod a inovovaný transport podpořil hospodářský rozvoj. Paříž se rozrůstala po obou březích, vznikly nové moderní *faubourg* (čtvrti vně starých hradeb) Saint-Germain a Saint-Honoré. Po Fleuryho smrti v r. 1743 převzal Ludvík XV. vládu. Nechal postavit Place Louis XV (dnes Place de la Concorde), kostel Sainte-Geneviève (Panthéon), divadlo Odeón, École Militaire a Champ-de-Mars.

Osvícenství

Nízký charakter Ludvíka XV. měl za následek téměř padesátileté období nevykonné vlády. Rozptýlení hledal v lovu a v ženách, jednou z nich byla slavná madam de Pompadour – přítelkyně Denise Diderota, který verboval velké francouzské osvícenecké myslitele, aby společně sepsali *Encyclopédii*, pozoruhodný přehled myšlenek mistrů skepticismu a racionalismu. První svazek vyšel v r. 1751.

18. století přineslo velký zájem o reformy, protože politické a finanční struktury nedržely krok se sociálními změnami. Montaigne, Descartes, Newton a další položili základy pro nekonvenční myšlenky, které byly za Ludvíka XIV. potlačovány, ale současná doba jim přála. V polovině století již kolovaly módními salony vlastněnými vlivnými ženami, jako byla Madame Geoffrin, revoluční myšlenky týkající se vědy a filozofie.

FRANCOUZSKÁ REVOLUCE

Vláda Ludvíka XVI.

Centrem odporu proti slabým následníkům Ludvíka XIV. se stal Parlament. Pařížský Parlament viděl sám sebe jako obhájce konstitučních svobod a ačkoliv se Ludvík XVI. (králem 1774–1792) snažil uzákonit reformy, rozšířily se opoziční a revoluční myšlenky.

Král, aby získal náklonnost lidí, jmenoval v r. 1777 Jacquese Neckera generálním správcem financí. Necker byl oblíbený a byl spojencem prostých občanů. Francouzská vláda stála na pokraji bankrotu částečně kvůli výdajům během Americké revoluce. V roce 1785 začala

Hôtel des Invalides, v horní část kopule malba od Charlese de Lafosse přibližně z r. 1692, zobrazuje Ludvíka Svatého nabízejícího Kristu svou korunu, meč a armádní kabátec.

práce na zdi Fermiers Généraux (výběrcí daní) okolo Paříže. Tvrdé daně byly odváděny ve zboží a podněcovaly všeobecnou nespokojenost. Vingtíčme, daň ve výši jedné dvanáctiny ze všech příjmů, byla zavedena v r. 1749, ale šlechta ji odmítla platit a duchovenstvo se postavilo do opozice.

Třetí stav

Po neúspěšných pokusech o odvrácení bankrotu byl Ludvík XVI. nucen svolat generální stavy, aby se pokusil vybrat vyšší daně. Generální stavy se skládaly z duchovenstva (první stav), šlechty (druhý stav) a neurozených občanů (třetí stav) a každý z nich volil jako celek. Jejich setkání v květnu 1789 (poprvé od r. 1614) představovalo vzdání se absolutní monarchie a posílení třetího stavu. Vyvinul se nový typ revoluce, která nebyla vedena parlamentem, šlechtou

ani duchovenstvem. Cena jídla a především chleba odpovídala katastrofální sklizni v r. 1788.

17. června prohlásil třetí stav představující 96% populace sám sebe za Národní shromáždění. 20. června se sešlo Národní shromáždění v Míčovně a slíbilo, že se bude scházet, dokud nevytvoří ústavu. Do Paříže a Versailles proudili vojáci, z velké části zahraniční. 11. července byl propuštěn Necker, nahradil ho oblíbenec královny Marie Antoinetty baron de Breteuil.

Vzpouora proti monarchii

Řečníci 14. července v Palais-Royal naváděli lid k ozbrojenému povstání. Zaútočili na Les Invalides, aby získali munici a poté se vrhli na zbrojnici v Bastille. Guvernér odmítl kapitulovat, byl zabit, jeho hlava narazili na kůl a na oslavu vítězství s ní povstalci prošli

„Poprava Marie Antoinetty 16. října 1793“. Musée Carnavalet, Paříž. Královna byla sfata na Place de la Révolution, dnes Place de la Concorde.

Paříží. Ludvík XVI. se uchýlil do Hôtel de Ville, kde přijal kokardu od nové vlády.

V říjnu pochodovali rozzlobení Pařížané do Versailles, aby protestovali proti vysokým cenám chleba. Marie Antoinetta jim údajně vzkázala, aby místo chleba jedli briošky. V Paříži politické kluby dohlížely na Národní shromáždění sestavující hrubou verzi ústavy. Král s královnou uprchli z města 20. června 1791, ale ve Varennes byli poznáni a s ponížením přemístěni do Tuileries Palace. Král akceptoval ústavu, která omezila monarchii.

V r. 1792 vedla nespokojenost Pařížanů s vládou k radikalizaci sans-culotte (lidí, kteří neměli žádný zdanitelný majetek). 10. srpna 1792, kdy byl zamítnut požadavek na sesazení Ludvíka XVI., zaútočili na Tuileries. Sněm se usnesl vypsát nové volby na základě všeobecného a rovného hlasovacího práva.

Krutovláda

Během zářijového masakru bylo zabito téměř dva tisíce domnělých vlastizrádců. 22. září 1792 byla zrušena monarchie. Tento den se podle revolučního kalendáře stal 1. dnem Roku 1 od francouzské revoluce. Král byl souzen za vlastizradu a 21. ledna 1793 byl popraven pod gilotinou; Marie Antoinetta ho následovala o devět měsíců později. Krutovláda, údajně tažení proti zahraničním zvědům, řízena výborem veřejného blaha, ve kterém byli revoluční vůdci Maximilien Robespierre a Louis Saint-Just, byl pokus zbavit se „vnitřních nepřátel“. Pod gilotinou skončily tisíce lidí a sám Robespierre se tam ocitl v červenci 1794.

Národní shromáždění, které bylo zvoleno, aby sepsalo ústavu, sestavilo pětičlenné direktorium, objevily se vnitřní neshody a závislost na armádě při snaze udržet kont-

rolu. V listopadu 1799 bylo direktorium svrženo a vojenský hrdina Napoleon Bonaparte byl na deset let jmenován prvním konzulem (králem v letech 1804–1814).

PAŘÍŽ V 19. STOLETÍ

První císařství

S opětným mírem stoupala i obliba Napoleona. Z Francie učinil silný a centralizovaný stát. Ačkoli nedůvěřoval Paříži a přesídlil do Lyonu, chápal klíčovou pozici hlavního města. Dokázal to tím, že jeho korunovace proběhla 2. prosince 1804 právě v Paříži. Také zde postavil nové bulváry, paláce a imponující památky v římském stylu, jako např. Arc de Triomphe, Madeleine a Bourse. Sbírkou v Louvru rozšířil o zahraniční kořisti.

I přes vojenská tažení oživil ekonomiku a obchod, ustanovil Napoleonův kodex občanského práva, vybudoval Grandes Écoles a vylepšil administrativní systém. Ale jeho počáteční úspěch slábl a zjevně to bylo zejména po katastrofické invazi do Ruska v r. 1812. Počátkem r. 1814 byla Paříž okupována spojenými vojsky Rakouska, Pruska a Velké Británie a Napoleon byl poslán do exilu na Elbu. Král Ludvík XVIII. (bratr Ludvíka XVI., králem 1814–1824) se dostal na trůn s pomocí Talleyranda, ale uprchl, když Napoleon opustil Elbu; o rok později byl Napoleon v čele stodenního císařství. Jeho vojsko bylo rozprášeno v bitvě u Waterloo (12.–18. června) a Napoleon byl vyhnán na britský ostrov Sv. Heleny.

Revoluce v r. 1830

8. července se do Paříže vrátil Ludvík XVIII. Jeho ministři byli zpočátku umírnění, ale extrémističtí rojalisté nakonec získali nadvládu. Volební právo bylo upraveno ve prospěch zámožných a došlo k potlačení občanských svobod. Ludvíkův nástupce, reakcionář Karel X. (králem 1824–1830), šel ještě dál. V květnu 1830 rozpustil sněmovnu, zakázal tisk, upravil volební právo ve prospěch majetných. 27. července vyšly na protest noviny, objevily se barikády a zformovalo se vedení

poovní. Tři dny bojů (Trois Glorieuses, 27. – 29. července) donutily Karla, aby odešel do exilu.

Červencová monarchie a revoluce

Během vlády Ludvíka Filipa (králem v letech 1830–1848) přezdívaného „občanský král“ se třídní dělení ještě více zvyraznilo. Ti, kdo měli prospěch z „pokroku“ v 19. století, si mohli dovolit žít ve velkých čtvrtích, např. v 8. městském obvodu, zatímco chudí se mačkali v centrálních čtvrtích, jako např. v Saint-Merri.

23. února 1848 začalo vojsko střítet do davu na Boulevard des Capucines, bylo zastřeleno více jak 40 občanů. Pařížané postavili barikády a vytrhali dlažební kostky na Place Vendôme a Rue Royale. Následujícího dne Ludvík Filip abdikoval.

V čele prozatímní vlády stál Alphonse Lamartine. Bylo zrušeno otroctví v koloniích a trest smrti za politické zločiny, byla umožněna svoboda projevu, zajištěno volební právo pro muže a po celé Francii se zřizovaly národní dílny, aby se snížila nezaměstnanost.

V dubnu 1848 se dostali k moci konzerativci a pařížští revolucionáři a socialisté vyšli od ulic. 21. května byly uzavřeny národní dílny. Následujícího dne začali vzbouřenci vytkřikovat: „Du pain ou du plomb!“ (chleba nebo olovo) což vyústilo v masakr s třemi tisíci mrtvými.

Druhé císařství

Na sklonku roku 1848 se za velké podpory stal prvním francouzským prezidentem Napoleonův synovec Ludvík Napoleon Bonaparte. O tři roky později uskutečnil puč d'État a následujícího roku se prohlásil za francouzského císaře Napoleona III. (císařem v letech 1852–1870).

Plány Ludvíka Napoleona na modernizaci města odrážely jeho smysl pro pořádek. Požádal barona Haussmanna, pařížského prefekta, aby dohlížel na hlavní projekty (viz str. 160). Byla postavena nová tržnice v Les Halles, Palais-Garnier a rozšířila se kanalizace. Na konci druhého císařství byla Paříž výkladní skříň pro průmyslové výstavy

a ekonomika vzkvétala. Ale euforii ukončilo Napoleonovo vypovězení války Prusku. Tato katastrofální válka se odehrála v roce 1870.

Pařížská komuna

Po Napoleonově porážce u Sedanu (2. září 1870) a pádu císařského režimu byla 4. září 1870 vyhlášena nová republika, která byla připravena čelit blížícím se Prusům. Do konce září mělo vojsko 500

tisíc mužů (dvě třetiny z nich neměly žádné zkušenosti). Ačkoli bylo v Bois de Boulogne drženo 30 tisíc kusů dobytka a 180 tisíc ovcí coby záložní potrava, obléhaní Pařížané trpěli celou zimu hladem. Z pudu sebezáchovy jedli koně, psy, kočky, krysy a dokonce i některá zvířata ze ZOO v Jardin des Plantes. 28. ledna 1871 vyjednala vláda Adolpha Thierse dočasné příměří s Bismarckem. Podmínky

„Koronovace císaře Napoleona 2. prosince 1804“; Jacques-Louis David (1806–1807)

zahrnovaly vzdání se Alsaska a velké části Lotrinska. Pařížané toto příměří vnímali jako zradu. 18. března vyslal Thiers vojsko, aby odzbrojilo národní gardy na Montmartru. Lidé odmítli odevzdat zbraně; vojsko se s povstalci spřátelilo, za což byli popraveni dva generálové. 28. března

byla vyhlášena Pařížská komuna, hlavními požadavky bylo vytvoření městské správy a francouzské demokratické republiky. Dále předložila návrh povinného základního vzdělání.

Krvavý týden a jeho důsledky

Thiers a versailleské vojsko běsnili, pětítýdenní obklíčení Paříže potlačilo komunu a vyvrcholilo v krvavý týden (22. – 28.

května). Početnější komunardi zabarikádovovali ulice a zastřelili mnoho podezřelých lidí, kteří se nevzpírali vojsku. Po krutém útoku vláda znovu dobyla město a 28. května byla komuna poražena. Na odvetu byly zastřeleny tisíce komunardů, 147 jich bylo popraveno u zdi hřbitova Pčre Lachaise. Ztráty na životech se pohybovaly někde mezi 17 a 35 tisíci.

!!! popisek !!!

Navzdory vzájemné ostražitosti mezi Pařížany a francouzskou vládou dlouhodobě obléhání posílilo vlastenectví, což lze vysledovat v nových velkolepých památkách, jako je např. Grand Palais a Eiffelova věž – dominanta Paříže byla postavena u příležitosti světové výstavy v r. 1889 pořádané ke stému výročí Francouzské revoluce.

PAŘÍŽ VE 20. STOLETÍ

Krásné období a první světová válka

Během krásného období (La Belle Époque) se pod Haussmannem stala Paříž dynamickým městem. Vstup do nového století symbolizovalo zahájení provozu na první trase metra. Paříž byla světovým kulturním městem, základy moderní době položili umělci, spisovatelé a muzikanti.

Počátek války zastavil tento rozmach. 2. září 1914 se Němci nacházeli 25 km od Paříže. O pět dnů později byly na frontu přepraveny 4 tisíce mužů. Následovala bitva na Marně, postup německé armády byl zastaven a válka se změnila na zákopovou. Během čtyř let dopadlo na Paříž 746 bomb. Němci zde pro ostřelování z dálky poprvé použili obrovské těžké houfnice, tzv. „tlusté Berty“. Vystřelili z nich více jak 300 nábojů, každý o hmotnosti 180 kg. Morálka Pařížanů byla velmi narušena bitvou u Verdunu v r. 1916, kde zemřelo 163 tisíc Francouzů a 320 tisíc bylo zraněno.

Propaganda chtěla pozvednout morálku, ale k jejímu skutečnému vzvednutí došlo až když se v r. 1917 stal Georges Clemenceau předsedou vlády a dovedl svou zemi k vítězství.

Poválečná Paříž

V r. 1919 avizoval vítězný pochod na den výročí dobití Bastily konec noční mýry, ale poválečná léta byla náročná. Ekonomický propad zhoršil politické krize a 6. února 1934 povolali síly pravého křídla protestující od válečných veteránů až po fašisty na Place de la Concorde, údajně na protest proti vládní korupci. Propukly výtržnosti, při kterých policie zabila 15 lidí a zranila 1500 lidí včetně několika „válečných hrdinů“. O pět dnů později zorganizovaly odbory stávku na podporu demokracie. V r. 1936 dal Léon Blum dohromady radikální socialisty, socialisty a komunisty a vytvořil vládu lidové fronty; započalo jednání o kolektivních smlouvách a uzákonil se čtyřicetihodinový pracovní týden.

V září 1939 vyhlásila Francie spolu s Británií válku Německu. Během následné „kvaziválky“, kdy se čekalo na útok, byly převezeny umělecké sbírky z Louvru do Chambordu, vyjmuta vitrážová okna ze Sainte-Chapelle a rozdány plynové masky. Německo napadlo Francii 10. května 1940 a donutilo mnoho Pařížanů, aby opustili své město. Paříž byla vyhlášena demilitarizační zónou a vláda se přesunula do Bordeaux. 14. června Paříž padla.

Charles se Gauli vchází 25. srpna 1944 do osvobozené Paříže

Ministerský předseda Marshal Pétain vyžadoval příměří; odpor svobodných Francouzů podporoval Charles de Gaulle (soudem ve Vichy byl v nepřítomnosti odsouzen k trestu smrti). Bylo podepsáno příměří, rozpuštěna 3. republika a Pétain se stal hlavou státu na neokupovaném území Francie (nyní Vichy). Měl práva, jaká neměl nikdo od dob Bonaparta.

Okupace

Němci okupovali 60% Francie. Není důkaz, že při schvalování rasových zákonů v r. 1940 jednala Vichy pod tlakem nacistů, nicméně zavedla širší definici Židů, než jakou měli Němci. Tyto zákony také snížily věk dětí určených k deportaci.

Během okupace byla Pařížanům zabavena auta; chleba, cukr a další potraviny byly pouze na přiděl. Zelinářské zahrady vznikaly v parcích a na střeších. Nápisy byly v němčině a hákový kříž vlál nad Hôtel de Ville a Eiffelovou věží.

Němci požadovali registraci všech Židů a vedli protižidovskou kampaň. Výstava nazvaná „Židé a Francie“ instruovala veřejnost jak rozeznat Židy, na obrovských plakátech zobrazovala karikatury Židů podobných Shylockovi. Všichni Židé starší šesti let museli nosit v okupované zóně žlutou hvězdu. Měli zakázaný vstup na veřejná místa, nesměli zastávat důležitá místa a směli cestovat pouze v posledním voze metra, kterému se přezdívalo „Synagoga“. V květnu 1941 byli policií pozatýkáni židovští muži, zejména cizinci. První deportace do Německa proběhla v březnu 1942 a polovina mužů byli francouzští židé. Během La Grande Rafle v červenci 1942 bylo více jak 8 tisíc lidí včetně 4 tisíc dětí nahnáno do Vélodrome d'Hiver v 15. městském obvodu. V tom stejném období zemřely první francouzské oběti v plynové komoře v Auschwitzu.

Organizovaný odpor kryl mnoho Židů a pomohl jim k útěku. Ačkoli byla jedna třetina francouzských Židů deportována a zabita, dvě třetiny se podařilo zachránit a to velkou měrou díky úsilí Francouzů a organizovaného odporu.

Osvobození

Spojenci se vylodili v Normandii 6. června 1944 a do srpna se přiblížili k Paříži. Povstání 19. srpna vedlo k velkému počtu obětí na obou stranách. Hitler nařídil německému generálové von Holtitzovi, aby v případě vítězství město zničil, avšak generál jeho rozkaz neuposlechl.

Večer 24. srpna vjely do Paříže tanky 2. obrněné divize generála Leclercka a rozezvonily se stovky kostelních zvonů. 25. srpna osvobodila Leclerckova jednotka spolu s americkou 4. pěší divizí Paříž. Na vrcholu Eiffelovy věže zavlála francouzská vlajka.

Soudobá Paříž

De Gaulle se stal poválečným představitelem Francie, ale odstoupil v r. 1946 během

politických machinací při formování 4. republiky. Zpět byl povolán v r. 1958, kdy národně osvobozenecý boj v Alžírsku vedl ve Francii k výrazným vnitropolitickým rozporům. Stal se předsedou vlády a byl stoupencem uvolnění svazku s Alžírskem. 28. září 1958 proběhlo referendum o nové ústavě předložené de Gaullem. Položila základ páté republiky a de Gaulle se stal prvním prezidentem. Alžírsko bylo prohlášeno za nezávislé a Paříž si konečně začala užívat svého rozkvětu.

To trvalo do května 1968, kdy studenti demonstrovali proti zastaralému francouzskému vzdělávacímu systému. Přidali se k nim dělníci a vyhlásili generální stávkou, která ochromila téměř celou zemi. O deset měsíců později de Gaulle rezignoval a pre-

Budova C.N.I.T. v La Défense. Šířka její klenby (230 m) byla v době výstavby, tj. v r. 1958, unikátní.

zidentem byl zvolen Georges Pompidou, po něm následoval Valéry Giscard d'Astaing. V r. 1981 se k moci dostal socialista François Mitterrand a zahájil řadu *grands travaux*. Bibliothèque Nationale de France byla dokončena po jeho smrti v r. 1966.

Někdejší pařížský starosta Jacques Chirac se stal prezidentem v r. 1995 a zůstal u moci navzdory obvinění z finančních machinací. V r. 2002 s převahou porazil představitele strany Front National, jímž je Jean-Marie Le Pen. Další volby se budou konat až v r. 2007. V r. 2001 byl zvolen starostou Paříže socialista Bertrand Delanoë. ■

Umění

PAŘÍŽ, NEJNAVŠTĚVOVANĚJŠÍ MĚSTO NA SVĚTĚ, JISTĚ VDĚČÍ ZA SLÁVU SVÝM památkám a dějinám. Ale především se toto pulzující město může pochlubit bohatým kulturním dědictvím a nadále přitahuje hlavní představitele literatury, výtvarného umění, tance, divadla a opery.

LITERATURA

Paříž vždy přitahovala spisovatele poohlížející se po poznání a inspiraci v centru evropské intelektuální společnosti.

Mezi 15. a 17. stoletím byla pařížská univerzita domovem scholastické filozofie, která se pokoušela uvést v soulad myšlenky řeckých filozofů, zejména Aristotela a Platóna, s křesťanskými ortodoxními názory. Také hrála roli za francouzské inkvizice, nábádala nezávislé myslitele, jako např. v 17. století filozofa René Descartese, aby pečlivě volili svá slova a vyhnuli se tak stihání. Divadlo vzkvétalo za Ludvíka XIV., Jean Racine a Pierre Corneille psali hry, ve kterých za použití klasických francouzských veršů vkusně převyprávěli antické řecké báje. Molière bavit své aristokratické obecenstvo hrami popisujícími samolibost a ambice rostoucí střední třídy.

18. století

Literatura 18. století byla velmi ovlivněna mladými aristokraty. François-Marie Arouet zašel ve svých satirách příliš daleko a byl uvězněn v Bastile. Tam si změnil jméno na Voltaire. Po svém propuštění se stal velmi oblíbeným, přesto byl donucen, aby většinu svého života strávil v exilu. Jeho současníci Denis Diderot, Jean le Rond d'Alembert a další zůstali v Paříži a pracovali na první francouzské encyklopedii. Stali se centrem osvěty, která ve Francii postupně rozšířila intelektuální toleranci.

Mnoho aristokratických a liberálních francouzských spisovatelů následující generace zemřelo během služby v Napoleonově vojsku. Nejslavnější byl Stendhal (Henri Marie Beyle), jehož historické milostné romány se staly prvními důležitými romány 19. století.

19. století

Po r. 1830 docílili francouzští romanopisci Honoré de Balzac, Gustave Flaubert, Victor

Hugo, Émile Zola a Marcel Proust nové formy, ve které popisovali každodenní život, zkoumali jednotlivé postavy a propagovali sociální a politické myšlenky, tak umožnili široké čtenářské obci, aby více pochopila okolní svět.

Na umělce a básníky se pohlíželo v novém světle, náhle se stali důležitými a vlivnými sociálními vůdci. Někteří básníci 19. století, jako např. Charles Pierre Baudelaire a Théophile Gautier, šokovali společnost zkoumáním stinných stránek lidské povahy a byli dokonce soudně stíháni. Ovšem jejich špatná pověst zvedala prodej, což jim přineslo více užítka než škody. Zejména v Paříži existovaly mezi umělci všeho druhu silné osobní vazby a přátelství, jejich myšlenky se rychle šířily a vedly ke vzniku nových stylů v malířství, literatuře a hudbě. Zajištěné střední vrstvy se již nemusely soustředit na přežití a jejich novým cílem se stalo vyžití v umělecké sféře.

Uprostřed 19. století se pro intelektuály a umělce stala Paříž úplným rájem na zemi. Z celé Evropy se sem stahovali takoví lidé jako např. Karl Marx, Richard Wagner a Heinrich Heine. Ovšem jiní umělci, např. Victor Hugo, natolik pobuřovali monarchii, že museli svou zemi opustit. Konverzaci v kavárnách od Montmartre po Montparnasse dominovaly nové trendy v umění, literatuře, filozofii, politice a ve společnosti. To ještě více posílilo reputaci Paříže coby uměleckého a intelektuálního centra.

20. století

Impresionismus, který se projevil v malířství, ovlivnil i literaturu a hudbu. Rozvíjející se modernismus v první dekádě 20. století

Vzdušná geometrická pyramida ze skla a kovu od I. M. Pei otevřená v r. 1989 zkrášluje vstup do Louvru.

měl mnoho podob: symbolismus, imagismus, kubismus a další. André Breton, který je uplatnil ve své tvorbě, je považován za zakladatele surrealismu, pravděpodobně nejúspěšnějšího modernistického hnutí.

Když v r. 1919 otevřela Američanka Sylvia Beachová na levém břehu své knihkupectví Shakespeare a spol., stala se Paříž rájem na zemi i pro americké spisovatele.

a sexu a připravily tak cestu pro další ženy, které zaměřily do typické mužské domény erotické literatury.

Doba po první světové válce

V r. 1930 se antifašisté a Židé utíkající z Itálie a Německa usadili v Paříži, kde se přidali k emigrantům z Ameriky. Byli to např.

André Gide, André Malraux, Roger Martin

Významné osoby své doby: existencialista Jean-Paul Sartre (vlevo) a satirik Voltaire

Do Gertrudou Steinovou přezdívané „ztracené generace“ patřili oblíbení romanopisci a novináři jako např. Ernest Hemingway a F. Scott Fitzgerald, redaktori jako Crosbies a Jolases, kteří publikovali jak v Paříži tak v Anglii a další jako irský spisovatel James Joyce a Henry Miller, jehož práce byly příliš upřímné a sexuálně otevřené, než aby mohly být publikovány v anglicky mluvících zemích. Básník T. S. Eliot sbíral v Paříži materiály pro svůj časopis *The Criterion*, novinář Cyril Connolly publikoval v Obelisk Press Jacka Kahanea (který jako první otiskl Millerův *Obratník raka* a Joyceho *Odyssea*, nejkontroverznější knihy své doby).

Spisovatelky jako Colette a Anadís Ninová o sobě daly vědět otevřeným popisem lásky

du Gard, Jean Cocteau, Franz Werfel, Erich Remarque a Odön von Horvath. (Horvath se tři roky úspěšně vyhýbal Hitlerovým vrahům a nakonec ho v předvečer druhé světové války při míjení Rond-Point na Champs-Élysées zabil strom, do kterého udeřil blesk.)

Za války bylo mnoho skvělých spisovatelů zabito při službě ve francouzské armádě, v odbojovém hnutí, v koncentračních táborech anebo zastřeleno na hranicích. Ale během celé války pokračovalo ilegální vydávání takových věcí, jako je např. *Mlčení moře* Jeana Vercores o pasivním odporu Němcům anebo slavná báseň Paula Éluarda *Svoboda*, kterou do Paříže dopravili RAF.

Literární kavárenský život: od poválečné Paříže po současnost

Po válce se dostala do popředí nová generace spisovatelů, filozofů a intelektuálů, jako např. Jean-Paul Sartre, Albert Camus, Boris Vian a Simone de Beauvoirová. Byli následováni takzv. „nouveau roman“ vycházejícím ze surrealismu. Nová divadla uváděla hry Samuela Becketta, Arthura

pole. Paříž umělce stále láká a má pověst města, které rozezná jejich talent dříve než kterékoliv jiné místo.

UMĚNÍ

Pařížská umělecká scéna je rozmanitá a mezinárodní, hudba, galerie a výstavy představují práce umělců z Afriky, Asie, Ameriky a Evropy.

Spisovatelka Colette byla mezi válkami proslulá svým ostrým a erotickým stylem

Adamova a Eugéna Ionesca, který pokračoval ve stylu zavedeném Antoninem Artaudem. Tito spisovatelé, z nich se někteří nenarodili ve Francii, byli brzo následováni dalšími emigranty z Ameriky a Británie, kteří vydávali drobné časopisy v angličtině zaměřující se na spisovatele „beatnické generace“.

Ačkoliv v posledních několika dekádách literární kavárenský život upadal, kavárny jako La Coupole, Flore a Brasserie Lipp v Saint-Germain stále připomínají vrcholnou dobu své minulosti. Jedním z posledních literárních objevů a současně zdrojem skandálů je romanopisec a básník Michel Houellebecq, který napsal *Elementární částice* a *Rozšíření bitevního*

Pařížské galerie

Umění se v Paříži daří, důkazem je několik stovek galerií. Většina z nich se nachází v jedné ze tří hlavních oblastí: v Saint-Germain-des-Prés, Marais a 8. městském obvodu přímo za Champs-Élysées, který je v současnosti plný galerií představujících známé umělce.

Nové umělce naleznete spíše v okolí Marais poblíž Rue Vieille du Temple a ve 13. městském obvodu. Obecně řečeno, mnoho zavedených umělců vystavuje v tuctu galerií nacházejících se na Rue de Seine a Rue Guénégaud v sousedství Saint-Germain. Několik nových galerií, které představují zejména konceptuální umění a „art contemporain“ je seskupeno na Rue Louise Weiss

ve 13. městském obvodu za čtyřmi věžemi Bibliothéque de France.

Otevřené domy

Umělecká díla lze vidět i mimo galerie. Mnoho umělců vystavuje své práce na náměstí v Montmartre, ale budete je muset najít mezi komerčními pracemi pro turisty. Několik uměleckých asociací organizuje *portes ouvertes* (otevřené domy), kdy zve veřejnost do svých studií (obvykle v květnu a v říjnu). Prvním byl Génie de

Bastille, další se objevily ve 13. a ve 20. městském obvodu a na předměstí Ivry, Montreuil a Montrouge, kam se uchýlilo mnoho umělců, aby unikli vysokým nájůmům v Paříži.

Umělecké publikace

Informace o aktuálních výstavách poskytuje několik většinou francouzsky psaných publikací, např. *Beaux Arts Magazine*, *Art Press* a *Guide des Galeries* (jsou k dispozici zdarma v galeriích). Obsahují mapu okolí

Saint-Germain a Marais s termíny *vernissage* (zahájení). Aukční síň Drouot vydává *La Gazette de l'Hôtel Drouot* s informacemi o připravovaných aukcích a s novinkami z výstav a galerií.

ARCHITEKTURA

Dějiny pařížské architektury jsou obsáhlé. Staré budovy a památky byly znovu a znovu bourány, přestavovány a opětovně používány. Například pozůstatky vězení v Bastille byly použity při stavbě mostu

„**La Gare Saint-Lazare**“, Claude Monet, 1877

Concorde a Théâtre du Marais (již nestojí) a kameny z římských lázní a z příbytků na levém břehu byly ve středověku použity ke zbudování obranných hradeb na Île de la Cité.

Nejstarší architektonické pařížské stavby jsou staré přes 2 tisíce let, pochází z doby, kdy v porovnání s římskou říší byla Lutecie pouhým zapadákovem. Z této doby se

zachovaly ruiny dvou charakteristických staveb: Arena s 16 tisíci sedadly a lázně v Cluny, nyní součást Musée de Cluny.

Gotická a středověká architektura

Íle de France je kolébkou gotické architektury. V r. 1136 byly položeny základy baziliky

Plakát propagující noční život v devadesátých letech, autor Toulouse-Lautrec

Saint-Denis a poprvé zkombinovaný opěrné oblouky s žebrovou klenbou; totéž se zopakovalo při stavbě katedrály Notre-Dame v r. 1163 a u nádherného gotického díla, Sainte-Chapelle, kterou v následujícím století postavil Pierre de Montreuil. Jako příklady světské gotické architektury lze uvést Hôtel de Sens a Hôtel de Cluny.

Středověká architektura přetrvávala v Paříži ještě dlouho po nástupu renesance. Ačkoli král František I. přivezl ze svého vojenského tažení do Itálie ideje renesance, zužitkoval je pouze v Loire Valley châteaux. Naopak Paříž pokračovala ve výstavbě

pozdně gotických budov ještě téměř pět století, patří mezi ně Tour Saint-Jacques (1509–1523), kostel Saint-Merri (1520–1552) a kostel Saint-Gervais (1494–1657). Jindřich IV. zahájil stavbu velkých královských náměstí, první z nich je dnešní Place des Vosges.

17., 18. a 19. století

V 17. století byla za módní městkou čtvrť považována čtvrť Marais, kde dosud stojí množství okázalých obytných domů, např. Hôtel de Sully a Hôtel Selé (nyní Musée Picasso). Během Starého režimu (Ancien Régime – francouzský systém vlády před revolucí) pracovali někteří významní architekti pod královskou záštitou. Salomon de Brosse postavil Palais de Luxembourg, François Mansart vytvořil své „mansardy“ a okna a Louis Le Vau je autorem Vaux-le-Vicomte. Tato doba také zažila velké změny ve francouzském pojetí krajiny, velké zásluhy na tom má zřejmě nejslavnější francouzský zahradní architekt André Le Nôtre.

Během 18. století se aristokracie stěhovala do Faubourg Saint-Germain, kde bylo mnoho *hôtel particulier* (soukromých obytných domů) postaveno v rokokovém stylu; většina z nich slouží v současnosti pro účely ambasád a vládních institucí.

Během revoluce se postavilo jen několik nových budov. Kostely byly zbořeny, přestavěny nebo odsvěceny a používány jako sklady. Paříž se zásadně proměnila, když se baron Haussmann, prefekt Paříže za Napoleona III., pustil během druhé říše do modernizace města. Zbořil zchátralé domy, nahradil je bloky obytných domů a rozšířil bulváry. Dalším odkazem architektury 19. století jsou extravagantní kovové stavby, názorným příkladem je Eiffelova věž.

Moderní architektura

Po první světové válce přispěly technické inovace a nový estetický design navržený Le Corbusierem ke geometrickým tvarům a funkcionalistickému stylu. I v Paříži se můžeme setkat s několika Le Corbusierovými projekty.

Poválečná Paříž byla poznamenána experimenty s výškovými budovami a zejména v 19. městském obvodu byly celé bloky domů nahrazeny neosobními paneláky. *Grands travaux* prezidenta Mitterranda měla velký vliv na tvář města, mezi velkolepé památky patří Pyramide de Louvre, Grande Arche de la Défense a Institut du Monde Arabe; ostatní, jako např. Opéra-Bastille nebo strohé věže nové Bibliothèque de France, jsou kontroverzní.

Kino

Ve Francii a zvláště v Paříži je kino vnímáno jako neodmyslitelná složka života a v podstatě každý si rád přečte recenze filmů, které se dostávají do distribuce. Francie má v psaní filmových recenzí dlouhou historii. Měsíčníky *Positi* a *Cahiers du Cinéma* vycházely téměř půl století a měly svůj vlastní styl vyjadřování. Každý významný časopis povšechného zájmu zahrnuje rozsáhlé kritiky filmů a profily režisérů, často vychvaluje každý nový film od Woodyho Allena nebo Clinta Eastwooda, dvou zásadních a oblíbených miláčků, jejichž některé filmy byly uvedeny dříve ve Francii a až poté ve Spojených státech.

Francouzská vláda podporuje návštěvy kin slevami pro studenty, starší osoby, vojáky, nezaměstnané a rodiny se třemi a více dětmi; některá kina nabízejí permanentky za velmi rozumné měsíční poplatky. Zatímco ve Spojených státech nejsou statistiky prodaných lístků systematické, ve Francii započítává národní centrum pro kina (CNC) každý prodaný lístek, část výtěžku je určena na produkci budoucích francouzských filmů (systém *avance sur recettes*).

Množství a rozmanitost

V Paříži si můžete vybrat z obrovského množství filmů, na 378 plátcích v 88 zařízeních můžete vidět téměř vše, od nejnovějších hollywoodských produkcí po dokumenty točené na formátu Super-8 nebo na videu, které se dostanou do komerční distribuce. Nekonvenčním filmům a repertoárovým kinům se v Pa-

říži daří mnohem více než v kterémkoliv jiném městě na světě; každé páté kino je označeno jako „umělecké a experimentální“. Jsou tu i velké multiplexové řetězce jako Gaumont a MK2, které ohrožují majitele nezávislých kin, distributory a vystavovatele (i když vedle komerčních titulů uvádějí i umělecké filmy).

Ruský tanečník Vaclav Nižinskij vystupoval v r. 1909 v Paříži spolu s Ruským baletem.

Vedle malých kin a nejmodernějších multiplexů najdete na Montmartru Studio 28, kde v r. 1928 Luis Buñuel a Salvador Dalí uvedli svůj mistrovský surrealistický film *Andaluský pes* a bohatě zdobené kino Grand Rex se stropem pokrytým hvězdami, ve kterém nabízejí prohlídku zákulisí včetně svezení se výtahem za obrovským plátnem během promítání. V Paříži v La Défense naleznete největší kina IMAX-OMNIMAX. Organizují se tu filmové festivaly Paris Cinéma, 3 jours, 3 euros, Paris capitale art et essai a Cinéma au clair de la lune a vláda sponzoruje filmové workshopy na státních školách.

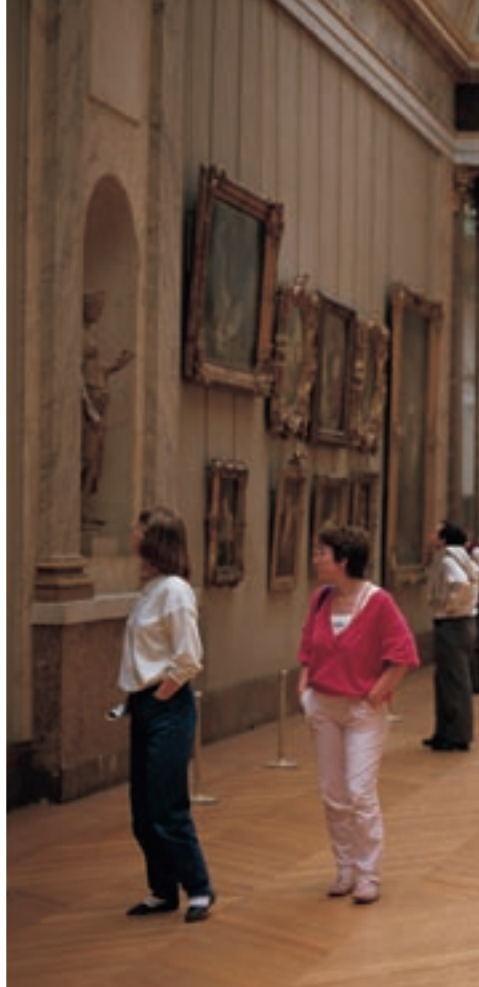
Ryze francouzské kino

Ačkoli převážná většina návštěvníků kin do 25 let má při vyřčení věty: „Pojďme do kina“ na mysli americký film, jsou francouzská kina opět v módě. V devadesátých letech minulého století navštívilo francouzské filmy 34,5% diváků (oproti 53,8%, kteří se rozhodli pro americkou produkci), v r. 2000 došlo k poklesu pod 30%. Ale v r. 2001 protestovali

!!! popisek !!!

francouzští návštěvníci kin proti záplavě hollywoodské produkce a rekordní počet kin uvedl filmy domácí provenience. Síla francouzského filmu je v jeho rozmanitosti a je jisté, že v současnosti patří k nejkreativnějším. Francouzi vždy excelovali v intimních filmech, viz filmy Françoise Ozona (*Pod pískem a 8 žen*), ale zaznamenávají úspěch také v komerční a umělecké sféře, od lehkovážných komedií (*Amélie z Montmartru* od Jean-Pierra Jeuneta, *Le Goût des Autres* Agnès Bacriové) po novou vlnu inspirovanou díly režisérů jako byl Jacques Rivette (*Va Savoir*), thriller (Dominik Moll se při tvorbě filmu *Harry to s vámi myslí dobře* inspiroval Hitchcockem), tvrdými detektivními filmy a akčními filmy, jimž vévodí Luc Besson, režisér Hollywoodem ovlivněných filmů *Brutální Nikita* a *Leon*. Francouzské filmy

si vedou dobře i ve Spojených státech, v r. 2001 jich zde bylo uvedeno rovných 60.

Divadlo, opera a tanec

Od doby, kdy v r. 1547 založili Les Confrères de la Passion první městské divadlo v Hôtel du Duc de Bourgogne (viz pamětní deska na Rue Étienne Marcel č. 29), se dramatické umění velmi změnilo. V létě se můžete setkat jak s pouličními divadly, tak honosně produkovanými hrami, které se uvádějí jak ve stísněných prostorech tak v honosném prostředí. Podzemní kultura a plán ministra kultury André Malrauxe na decentralizaci vedl k rozšíření divadel a divadelní hry se těší vzrůstající oblibě.

Nicméně tento nedávný obrat neotřásl úctou k tradiční Comédie Française, již dal vzniknout Ludvík XIV. v r. 1680, tj. sedm let po smrti Moliéra. Jedná se o významný symbol francouzské kultury. Patří sem jak klasické kusy od Moliéra, Pierra Corneilla a Jeana Racina, tak i hry současných autorů a dramatiků Jeana Geneta, Stefana Zweiga, Marguerity Durasové a Toma Stopparda.

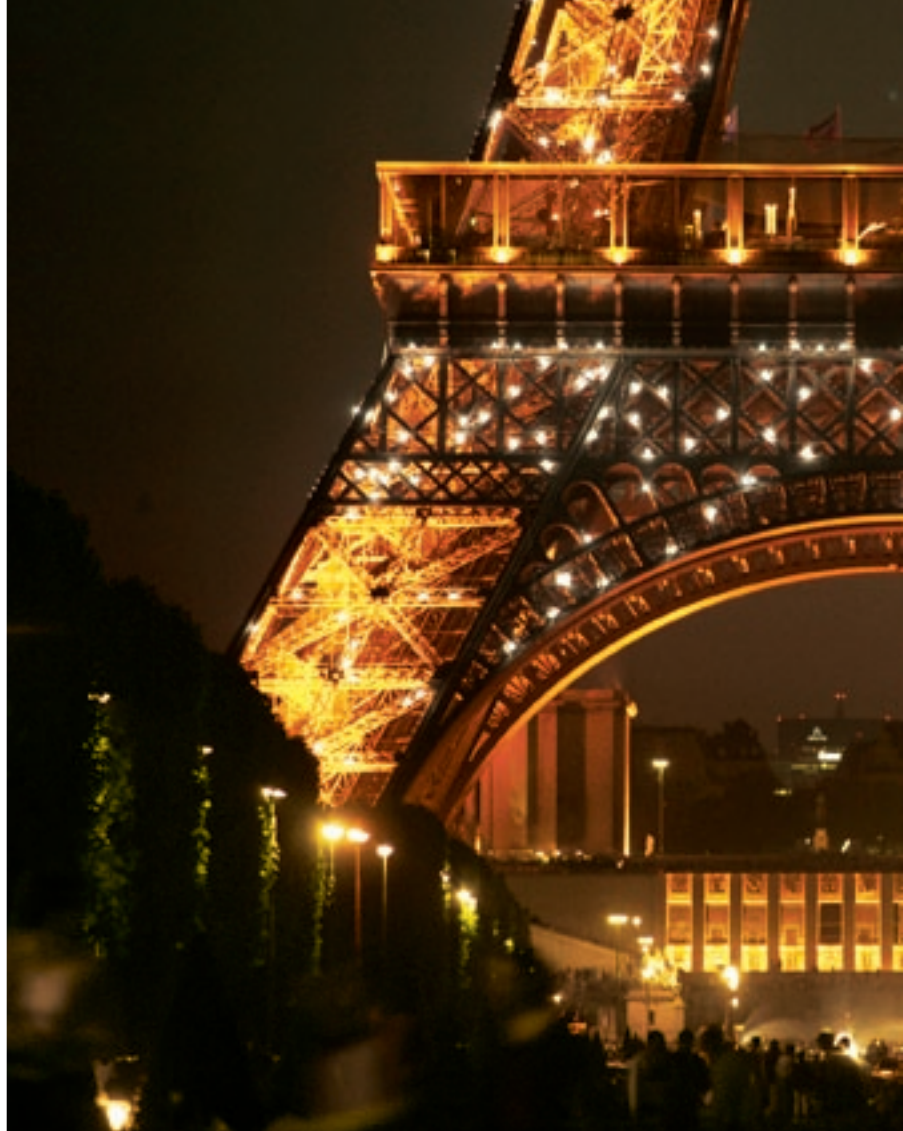
Současné divadlo

Současní režiséři jako Ariane Mnouchkinová a Peter Brook upouštějí od komerční bavičů a zabývají se nezávislým divadlem. Mnouchkinová využívá v Théâtre du Soleil rozlehlé prostory (diva-

Galerie au Bord de l'Eau v Louvru.

dlo vzniklo z původní továrny na zbraně), čímž fascinuje publikum.

Takové nekonvenční využití prostoru charakterizuje mnoho pařížských divadel a láká zahraniční režiséry; výjimečné je např. divadlo Angličana Petera Brooka Théâtre des Bouffes du Nord. Spolu s Micheline Rozanovou založil v r. 1970 Centre International de Recherche Théâtral (CIRT) a v r. 1974 Centre International de Créations Théâtrales. V historickém divadle úmyslně udržovaném v havarijním stavu inscenují Shakespearovy hry, klasické indické dílo *Mahábhárata*, kabarety a kusy od Moliéra. Při svých novátorských

přístupech využívá techniku, např. televizní obrazovky.

Z jiného těsta je jezdecké divadlo Zingaro sídlící v Aubervilliers severně od Paříže, nabízí zvláštní performance kombinující divadlo, hudbu, tanec a jezdecké umění.

Jejich současné představení *Loungta* vychází z Tibetské knihy mrtvých.

Mezikulturní výměna

Francouzské lpění na mezikulturní výměně ilustruje Harold Pinter svou

první režii hry *Popel k popeli*, francouzská herečka a držitelka Oskara Juliette Binochetová hrající v Londýně a pařížská dramatička Yasmina Rezaová, jejíž hra *Obraz* byla přeložena do 35 jazyků. Mnohá zde sídlící anglická divadla jako např. Dear Conjunction, Gare Saint-Lazare Players a On Stage Theater Company uvádějí jak dvojjazyčně známé hry tak své vlastní kusy. Dalším příkladem umělecké výměny mezi Francií a zbytkem světa je divadlo MC 93 v Bo-

bigny, jehož elektrizující mezinárodní program vytvořili americká choreografka Lucinda Childsová, anglická producentka Deborah Warnerová a irská herečka Fiona Shawová.

Tanec

Paříž je nesporné evropské centrum tance, pořádá se zde mnoho festivalů, soutěží, představení a setkáte se tu se všemi formami tance od tanga a baletu po hip-hop a moderní tanec.

Po dobu prvních deseti minut každé hodiny se Eiffelova věž rozzáří dvaceti tisíci žárovkami.

Balet

Palais-Garnier, kde sídlí Ballet de l'Opéra National de Paris, se od r. 1990 využívá téměř výhradně pro balet. Díky velkorysým finanční darům ministerstva kultury je honosným způsobem vzdávána čest choreografům George Balanchinovi a Jerome Robbinsovi, šlágrům jako jsou Giselle

a Labutí jezero a představením, která uváděl Bolšoj balet. Repertoár moderního tance znovu oživil taneční nestoři Carolyn Carlsonová, Angelin Preljocaj, Jean-Claude Gallotta a Merce Cunningham.

Současný tanec

Paříží podporovaný Théâtre de la Ville se specializuje na uvádění součas-

Théâtre des Champs-Élysées navrhl Auguste Perret v letech 1911–1913.

ného tance. Téměř každoročně hostí Wuppertaler Tanztheater Pina Bausche a pravidelně sem přijíždí belgická choreografka Anne Teresa De Keersmaekerová se svými Rosas. Hledání nových uměleckých vyjadřovacích prostředků často vyústí v agresivní, otevřeně sexuální díla doprovázená tichem, vrčením, jekotem a world music. Současný tanec také doprovází poezii, mluvené slovo a promítání diaprozitivů.

Odlisný program každoročně konaného Autumn Festival (Podzimní festival) je dobrou příležitostí k seznámení se s celosvětovým vývojem v oblasti tance. Ovšem milovníci tance mohou i v průběhu roku shlédnout představení klasického jihoindického tance Bharatha Natyam nebo severoindického hinduistického tance Kathak. Maison de la Culture du Japon uvádí tance jako Jiutamai a tanec Gejš jako součást

svého rozmanitého programu, který zahrnuje promítání filmů, divadelní představení a výstavy. Každý podzim se v La Villette koná městský taneční festival s názvem Rencontres.

Opera

Když byla v r. 1990 otevřena Opéra National de Paris-Bastille, přesunuly se sem z Palais-Garnier nejdůležitější opery. Královská akademie hudby a tance (známá jako l'Opéra) založená v r. 1669 měla spolu s La Comédie Française po dlouhou dobu monopol na divadelní a lyrická představení.

Důmyslné spojování hudby a pantomimy v pařížských divadlech položilo před 200 lety základy dnešní Opéra Comique. Nynější budova Salle Favart byla otevřena 7. prosince 1898. Množství oper včetně *Carmen* Georgese Bizeta, *Pelléas et Mélisande* Clauda Debussyho a *La Dame Blanche* Française Bodeldieua mělo premiéru právě v Salle Favart; ačkoli se zde nesetkáte s moderními technickými standardy, jedná se o okouzující místo vhodné pro lyrická představení. V kontrastu k tomu rozlehlá Opéra-Bastille uvedla jak *Carmen* tak vážnější kusy.

Dalším předním hudebním divadlem je Châtelet-Théâtre Musical de Paris, které si vybuodovalo svou pověst díky významným dirigentům a režisérům a nastudováním známějších oper než uváděla konkurence. Z šesti představení uváděných během sezóny je alespoň jedno ze současnosti.

Théâtre des Champs-Élysées poskytuje hostujícím tanečním souborům a orchestrům jedinečné jevištní zázemí, stojí za to ho navštívit už kvůli jeho mramorovému průčelí a nádherným interiéurům. V r. 1913 zde měla premiéru Stravinského *Le Sacre du Printemps*. Také tu probíhají taneční soutěže a mezinárodního taneční festivaly. Základ Paříže se nachází na ostrově ve tvaru lodě zvaném Île de la Cité, kde sídlí královská, justiční a církevní moc, a na Île Saint-Louis, odlehlém místě zachovávajícím si eleganci 17. století. ■